

ارتقای

چکیده:

با اینکه روند تولید مرغ و تخم مرغ در کشور، طی دهه ۷۳ - ۱۳۶۳، نشان می‌دهد که مقدار تولید هر یک از آنها بیش از ۲ برابر افزایش یافته، اما مصرف سرانه آنها در بین خانوارها به نصف رسیده است، در حالی که سهم هزینه خانوارها برای گوشت مرغ ۱/۷ درصد افزایش داشته و برای تخم مرغ تقریباً ثابت مانده است. اگر چه علت کاهش مصرف به دلیل افزایش قیمت‌ها است، اما بخشی از آن نیز به دلیل نوسانات قیمت می‌باشد. به طوری که طی سالهای ۷۴ - ۱۳۷۱، ۸۰۴ میلیارد ریال از هزینه خانوارها صرف نوسانات قیمتی این دو محصول شده است. علت این امر، ناشی از کمبود مقطعی خوراک طیور است که ۷۲ درصد هزینه مرغداریها را در برمی‌گیرد و بخش اعظم آن وارداتی است. بنابراین هرگونه تأخیر در پرداخت ارز مورد نیاز جهت خرید و واردات آن موجب کمبود علوفه در داخل و در نتیجه، افزایش هزینه خوراک طیور شود که نوسانات قیمتی را به همراه خواهد داشت. برای حل مشکل فوق یا جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت‌ها و حذف نوسانات قیمتی، ایجاد صندوق مرغ و تخم مرغ پیشنهاد می‌شود. به گونه‌ای که کلیه سیاستگذاران، به عهده تأمین کنندگان نهاده و تولید کنندگان قرار گیرد، تا ضمن قیمت گذاری مناسب، سیاستهای مناسبی در زمینه واردات، تولید و چگونگی حفظ واحدهای تولیدی در مقابل آثار منفی سیاستهای کلان اتخاذ نمایند.

مقدمه

مرغ و تخم مرغ از محصولات مهم تأمین کننده پروتئین حیوانی در تغذیه انسان می‌باشند. به طوری که هر ۱۰۰ گرم آنها به ترتیب حاوی ۱۷/۴ گرم و ۱۲/۶ گرم پروتئین هستند. (۱)

بررسی روند تحولات تولید،

واردات و مصرف مرغ و تخم مرغ

و راههای جلوگیری از کاهش مصرف آنها

علی خزاعی

کارشناس ارشد دفتر مطالعات جامع و نظارت

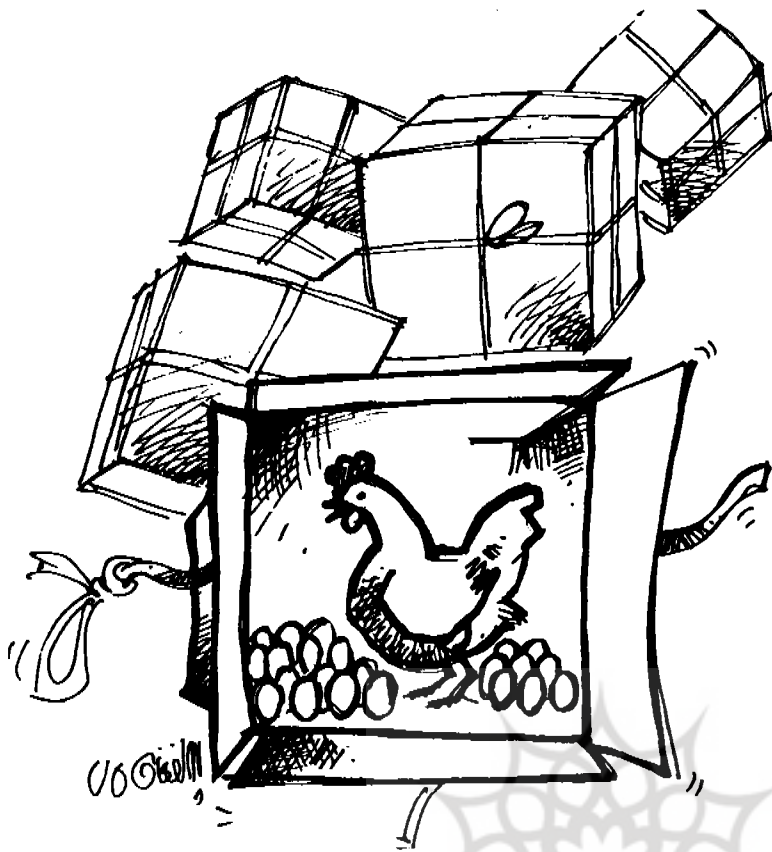
مربوط به مرغ گوشتی، ۸۸۱ واحد مرغ تخمگذار و ۱۲۷ واحد، مربوط به مؤسسات جوجه کشی و مرغ مادر می‌باشد. این ارقام، پس از سه سال و در سال ۱۳۷۳، کاهش یافته است، که نشان دهنده کاهش ۲۵۳۵ واحد از مرغداریهای کشور یا ۲۱ درصد است. با این که تعداد مؤسسات جوجه کشی و مرغ مادر طی مدت مذکور به ترتیب به ۸۸ واحد و ۱۳۴ واحد افزایش یافته، یعنی ۸۵ واحد اضافه شده است، اما تعداد مرغداریهای تخمگذار و مرغداریهای گوشتی کاهش یافته است. همچنین تعداد شاغلان مرغداریها در سال ۱۳۶۹، ۴۴/۶ هزار نفر است که از این تعداد، ۷۴ درصد آن یا ۳۳/۹ هزار نفر در مرغداریهای پرورش دهنده مرغ گوشتی شاغلند و ۲۶ درصد آن در مرغداریهای دیگر فعالیت دارند. تعداد شاغلان در سال ۱۳۷۳، با کاهش ۶ هزار نفری نسبت به سال ۱۳۶۹ به ۶/۲۸ هزار نفر رسیده که ۲۵/۵ هزار نفر آن یا ۶۶ درصد آن، مربوط به مرغداریهای گوشتی است و بقیه مرغداریها افزایش چندانی نداشته‌اند. از نظر ارزش تولیدات نیز در سال ۱۳۶۹،

در حالی که پروتئین مورد نیاز یک فرد معمولی با وزن ۶۵ کیلوگرم معادل ۳۷ گرم (۲) است. به عبارت دیگر، با ۲۰۰ گرم مرغ یا ۳۰۰ گرم تخم مرغ می‌توان پروتئین حیوانی مورد نیاز بدن را تأمین کرد. این ارقام، جدای از مواد دیگر شامل کلسیم و آهن یا ویتامینهای B₁ و B₂ است. از طرفی مرغ و تخم مرغ، از محصولات مهم بخش دام هستند. زیرا، ۳۱ درصد (۳) ارزش مهمترین محصولات بخش دام و طیور را در سال ۱۳۷۴ به خود اختصاص داده‌اند.

با توجه به اهمیت دو محصول مورد نظر، نیاز است، تا روند تحولات عرضه شامل تولید و واردات از یک سو و مصرف خانوارها از سوی دیگر مورد بررسی قرار گیرد، تا ضمن بررسی علل تغییرات و آثار منفی آن، راههای بهبود این روند پیشنهاد شود.

بررسی وضعیت مرغداریها

بر اساس جداول شماره (۱ و ۲)، تعداد مرغداریهای صنعتی کشور در سال ۱۳۷۰، ۱۲۰۹۱ واحد است، که از این تعداد، ۱۱ هزار واحد



مرغداریهها ۳۱۸ میلیارد ریال ارزش تولیدات داشته‌اند که در سال ۱۳۷۳ به ۱/۲ میلیارد ریال رسیده است. از این مقدار ۶۰ درصد آن مربوط به مرغداریه‌های گوشتی و حدود ۲۸ درصد آن مربوط به مرغداریه‌های تخمگذار است. با اینکه در طول سه سال ۷۲-۱۳۶۹ از تعداد مرغداریهها و شاغلین کاسته شده، اما ارزش تولیدات این واحدها، افزایش یافته به طوری که سال ۱۳۷۲، ۳/۷ برابر سال ۱۳۶۹ ارزش تولیدات داشته است.

اگر چه، در طول سه سال مذکور، افزایش قیمتها موجب افزایش ارزش اسمی تولیدات مرغداریهها شده است، اما بخشی از آن مربوط به افزایش ارزش واقعی تولیدات مرغداریهها است. برای اثبات آن می‌توان ارزش تولیدات مرغداریهها در سال ۱۳۷۲ را به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹ محاسبه کرد، که رقمی معادل ۳۷۰ درصد می‌باشد (۴). در حالی که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۳۷۲ به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹، ۱۸۴/۴ درصد است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که، از ۳۷۰ درصد ارزش تولید شده، ۸۶ درصد آن ناشی از افزایش قیمتها بوده است. به عبارت دیگر، اگر افزایش تولیدی وجود نمی‌داشت، ارزش تولیدات باید، ۵۸۶ میلیارد ریال می‌شد. در حالی که ۱/۲ هزار میلیارد ریال ارزش تولید داشته‌ایم.

دستمزد پرداختی به کارکنان مرغداریهها نیز، در سال ۱۳۶۹، ۲۸/۵ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۷۲ به ۴۹/۳ میلیارد ریال افزایش یافته است. سهم مرغداریه‌های گوشتی از دستمزد پرداختی در سال ۱۳۶۹، ۴۹ درصد بوده که در سال ۱۳۷۲ به ۴۷ درصد کاهش یافته است.

■ نگاهی به روند تولید و واردات مرغ و تخم مرغ

بر اساس جدول شماره (۳)، طی ۲۰ سال ۷۳-۱۳۵۳، تولید گوشت مرغ از ۱۱۰ هزار تن در سال ۱۳۵۳ به ۱۶۳ هزار تن در سال ۱۳۵۶ افزایش یافته است و تا ابتدای برنامه اول، یعنی سال ۱۳۶۷ به ۳۰۰ هزار تن رسیده که معادل ۲/۷ برابر سال ۱۳۵۳ و ۱/۸ برابر سال ۱۳۵۶ و در طول برنامه اول و تا سال ۱۳۷۲ به ۶۱۳ هزار تن افزایش یافته است که نشان دهنده افزایشی معادل ۵/۵ برابر سال ۱۳۵۳ است.

به طور کلی تولید گوشت مرغ طی دوره مورد بررسی، روندی نوسانی و افزایشی داشته است. علت نوسانی بودن آن به دلیل تغییرات سیاستگذاریه‌های دولت از جمله جلوگیری از واردات یا اجرای سیاست آزادسازی و علت افزایشی بودن آن نیز به دلیل گرایش مصرف‌کنندگان به مصرف گوشت مرغ یا تغییر الگوی مصرف خانوارها، افزایش جمعیت و در نتیجه، افزایش تقاضا برای گوشت مرغ می‌باشد. به هر حال، واردات گوشت مرغ از ۲/۳ هزار تن در سال ۱۳۵۳ به ۷/۴ هزار تن در سال ۱۳۵۶ افزایش یافته و تا سال ۱۳۶۷ به حدود صفر رسیده، اما در سال پایان برنامه اول یا سال ۱۳۷۲ به ۴۸/۶ هزار تن افزایش یافته است. همچنین، بیشترین مقدار واردات گوشت مرغ در طول ۲۰ سال مورد بررسی، مربوط به سال ۱۳۶۰ است که معادل ۶۵/۵ هزار تن می‌باشد. اما اگر ضریب خودکفایی یا نسبت تولید به مجموع تولید و واردات مورد تحلیل قرار گیرد، خواهیم دید که در سال ۱۳۶۲، با ضریب خودکفایی ۸۵ درصد، بیشترین مقدار وابستگی از نظر گوشت مرغ داشته‌ایم. پس از آن در سالهای ۷۰-۱۳۶۴ ضریب خودکفایی ۱۰۰ درصد بوده، اما مجدداً در سالهای بعد، این ضریب روند کاهشی پیدا کرده است که علت آن را باید، در آثار سیاست آزادسازی

جستجو کرد زیرا برای نمونه در اواسط نیمه اول سال ۱۳۷۱، گوشت مرغ هر کیلو ۱۵۰۰ ریال وارد می‌شد و برای حفظ تولید داخلی باید به ۲۲۰۰ ریال به فروش می‌رسید. بنابراین، سود هر کیلو گوشت مرغ برای واردکننده حدود ۷۰۰ ریال و برای تولیدکننده ۱۰۰ ریال بود، زیرا تولید گوشت مرغ در داخل ۲۱۰۰ ریال هزینه در برداشت. (۵)

در مورد تولید تخم مرغ نیز، همان‌گونه که در جدول شماره (۴) نشان داده شده است، طی ۲۰ سال گذشته از ۱۴۴ هزار تن در سال ۱۳۵۳ به ۲۱۵ هزار تن در سال ۱۳۵۶ افزایش یافته و تا سال ۱۳۶۷ یا ابتدای برنامه اول به ۲۵۰ هزار تن رسیده و تا سال پایان برنامه اول به ۴۵۰ هزار تن افزایش یافته است. این رقم معادل ۳ برابر سال ۱۳۵۳، ۲ برابر سال ۱۳۵۶ و ۱/۸ برابر سال ۱۳۶۷ است. از نظر واردات نیز، در طول ۲۰ سال گذشته، روندی کاهنده داشته‌ایم. به طوری که واردات ۱۴ هزار تنی تخم مرغ در سال ۱۳۵۳ پس از یک روند صعودی که منجر به واردات ۲۷ هزار تن در سال ۱۳۵۶ و ۴۰ هزار تن در سال ۱۳۶۲ شد، سپس کاهش یافت و تا سال ۱۳۷۲ به ۰/۶۸ هزار تن رسید و موجب شد تا ضریب خودکفایی از ۷۸ درصد در سال ۱۳۵۳ به ۸۴ درصد در سال ۱۳۶۲ افزایش یابد و سپس به ۱۰۰ درصد در طول

سالهای برنامه اول برسد.

■ بررسی مصرف مرغ و تخم مرغ و جایگاه آن در هزینه خانوار

در طی ده سال گذشته، مصرف گوشت مرغ برای خانوارهای شهری، روندی نوسانی و کاهنده داشته است. به طوری که از ۱۲۶/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۶۳، که بیشترین مقدار مصرف طی دوره مورد بررسی است به ۴۵/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۶۸ که کمترین مقدار است، کاهش یافته و تا سال ۱۳۷۲ با روندی صعودی به ۷۰/۷ کیلوگرم رسیده و در سال ۱۳۷۳ به ۶۲/۹ کیلوگرم کاهش یافته است. به هر حال نسبت مصرف گوشت مرغ خانوارهای شهری در سال ۱۳۶۸ که کمترین مقدار مصرف را داشته، ۳۶ درصد سال ۱۳۶۳ که بیشترین مقدار مصرف را به خود اختصاص داده است، می‌باشد. همچنین در سال ۱۳۷۲، مقدار مصرف مرغ خانوارهای شهری ۵۰ درصد سال ۱۳۶۳ است. در حالی که مصرف گوشت مرغ خانوارهای شهری در طی دهه مورد بررسی به نصف کاهش یافته که هزینه صرف شده برای مرغ، اگر چه نوسانی، اما افزایشی بوده است، به طوری که هزینه مصرفی خانوارهای شهری برای گوشت مرغ از ۲۳/۶ هزار ریال در سال ۱۳۶۳ به ۱۳۴/۸ هزار ریال در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته و سهم آن در هزینه‌های خوراکی خانوارها نیز از ۵/۲ درصد در سال ۱۳۶۳، به ۸ درصد در سال ۱۳۶۵ که بالاترین سهم در طول دوره مورد بررسی است، افزایش یافته و تا سال ۱۳۶۹ به ۴/۵ درصد که کمترین سهم را دارد، کاهش یافته است. در نهایت، در سال ۱۳۷۳ به ۶/۹ درصد هزینه‌های خوراکی رسیده است.

اگر هزینه صرف شده توسط خانوارهای شهری را به شاخص تبدیل کنیم و با شاخص قیمت‌ها مقایسه نماییم، خواهیم دید که هزینه خانوار برای مصرف گوشت مرغ در دوره مورد بررسی از ۷۴ درصد در سال ۱۳۶۳ به ۴۲۴ درصد در سال ۱۳۷۳ رسیده که بیانگر افزایشی معادل ۵/۷ برابر است. همچنین، شاخص قیمت گوشت مرغ از ۳۸/۵ درصد در سال ۱۳۶۳ به ۴۰۷/۹ درصد در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته است و نشان دهنده افزایشی معادل ۱۰/۶ برابر سال ۱۳۶۳ است. اکنون اگر هزینه مصرفی تخم مرغ در سال ۱۳۶۳ را طوری به سال ۱۳۷۳ تبدیل کنیم که

اثرات تورمی آن حذف شود و مقدار مصرف ثابت بماند و سهم هزینه خانوار برای گوشت مرغ در سال ۱۳۷۳ را نسبت به آن به دست آوریم و با نسبت مقدار مصرف گوشت مرغ در سال ۱۳۶۳ به سال ۱۳۶۳ مقایسه نماییم، رقمی تقریباً شبیه هم به دست خواهد آمد. آمار بانک مرکزی صحت نمونه‌گیری مقدار مصرف گوشت مرغ خانوارها، را نشان می‌دهد.

برای انجام روش فوق، اگر هزینه صرف شده برای گوشت مرغ در سال ۱۳۶۳ که معادل ۲۳۵۸۸ ریال برای یک خانوار است را، به اندازه افزایش

شاخص قیمت خرده‌فروشی گوشت مرغ در سالهای ۷۳-۱۳۶۳ که برابر ۱۰/۶ برابر شده است، اضافه کنیم به رقم ۲۵۰ هزار ریال می‌رسیم. این رقم مقدار هزینه‌ای است که مصرف‌کننده در سال ۱۳۷۳ باید می‌پرداخت تا به اندازه سال ۱۳۶۳ گوشت مرغ خریداری کند. نسبت هزینه‌ای که خانوارها برای مصرف گوشت مرغ در سال ۱۳۷۳ پرداخت کردند، به هزینه واقعی که باید صرف می‌شد تا به اندازه سال ۱۳۶۳ گوشت مرغ مصرف شود یا نسبت ۱۳۴ هزار ریال به ۲۵۰ هزار ریال، معادل ۵۴ درصد است. همچنین، نسبت مقدار

جدول شماره (۱) - آمار تعداد شاغلان و ارزش تولیدات مرغداریها در سال ۱۳۶۹ و ۱۳۷۲

نوع مرغداری	سال	تعداد شاغلان	مزد و حقوق پرداختی (میلیون ریال)	ارزش تولیدات (میلیون ریال)
مؤسسات جوجه‌کشی	۶۹	۹۳۰	۱۳۲۹	
	۷۲	۱۳۷۲	۴۳۳۷	
مؤسسات پرورش‌دهنده مرغ مادر	۶۹	۳۱۱۵	۷۳۳۳	۳۰۱۰۸
	۷۲	۴۰۵۸	۸۳۱۶	۱۴۹۴۸۶
مرغداریهای پرورش‌دهنده مرغ تخمگذار	۶۹	۷۶۶۹	۵۶۷۸	۹۱۴۵۴
	۷۲	۷۶۸۴	۱۳۲۰۵	۳۱۸۶۷۴
مرغداریهای پرورش‌دهنده مرغ گوشتی	۶۹	۳۲۸۶۸	۱۴۲۰۲	۱۹۷۳۰۸
	۷۲	۲۵۵۰۴	۲۳۵۱۱	۷۱۰۴۵۹
جمع کل	۶۹	۴۴۵۸۲	۲۸۵۴۲	۳۱۸۸۷۰
	۷۲	۳۸۶۱۸	۴۹۳۶۹	۱۱۷۸۶۱۹

مأخذ: مرکز آمار، سالنامه آماری سال ۱۳۷۳، مرکز آمار، ۱۳۷۲

جدول شماره (۲) - آمار تعداد مرغداریها در سال ۱۳۷۰ و ۱۳۷۳

نوع مرغداری	سال	تعداد کارگاه
مؤسسات مرغداری	۷۰	۶۷
	۷۳	۸۸
مؤسسات پرورش‌دهنده مرغ مادر	۷۰	۷۰
	۷۳	۱۳۴
مرغداریهای پرورش‌دهنده مرغ تخمگذار	۷۰	۸۸۱
	۷۳	۷۸۹
مرغداریهای پرورش‌دهنده مرغ گوشتی	۷۰	۱۱۰۷۳
	۷۳	۸۵۴۵
جمع کل	۷۰	۱۲۰۹۱
	۷۳	۹۵۵۶

مأخذ: مرکز آمار، سالنامه آماری سال ۱۳۷۳، مرکز آمار، ۱۳۷۲

گوشت مرغ مصرفی در سال ۱۳۷۳ که معادل ۶۲/۹ کیلوگرم است، به مقدار مصرف آن در سال ۱۳۶۳ که معادل ۱۲۶/۸ کیلوگرم است، معادل ۵۰ درصد می‌باشد. بنابراین، از بررسی فوق می‌توان چنین نتیجه گرفت که مصرف گوشت خانوارها در طول دهه مورد بررسی، بین ۵۴ - ۵۰ درصد کاهش یافته است.

در مورد تخم مرغ نیز، مصرف سرانه خانوارهای شهری طی سالهای ۷۳ - ۱۳۶۳ روندی نوسانی و کاهنده داشته است. به طوری که از ۹۲/۸ کیلوگرم تخم مرغ مصرفی در سال ۱۳۶۳، به بیشترین مقدار در طول دوره یعنی ۹۲/۲

کیلوگرم در سال ۱۳۶۵ افزایش یافته و سپس در سال ۱۳۷۱ به کمترین مقدار یعنی ۴۱/۲ کیلوگرم رسیده و تا سال ۱۳۷۳ به ۴۶/۲ کیلوگرم افزایش یافته است. مصرف تخم مرغ خانوارهای شهری در سال ۱۳۷۱ که کمترین مقدار بوده نسبت به سال ۱۳۶۵ که بیشترین مقدار بوده، ۴۴ درصد است و این نسبت برای سالهای ۱۳۷۳ به ۱۳۶۳، معادل ۵۰ درصد می‌باشد، که نشان دهنده کاهش مقدار مصرف تخم مرغ خانوارهای شهری به نصف است. این در حالی است که هزینه صرف شده برای تخم مرغ، از ۱۳/۴ هزار ریال در سال ۱۳۶۳ به ۵۳/۲ هزار ریال در سال ۱۳۷۳ افزایش

یافته و سهم آن در هزینه‌های خوراکی از ۲/۹ درصد در سال ۱۳۶۴ به ۲/۷ درصد در سال ۱۳۷۳ کاهش یافته است. البته اگر مقدار مصرف تخم مرغ به هزینه صرف شده برای آن را مقایسه کنیم، خواهیم دید که مصرف کننده سعی داشته است تا حدی مصرف خود را با توجه به درآمدش نسبت به سالهای قبل حفظ کند. بنابراین، وقتی شاخص قیمت خرده‌فروشی تخم مرغ در سال ۱۳۶۷ که ۹۷/۵ درصد است، به ۱۱۶/۵ درصد در سال ۱۳۶۸ افزایش می‌یابد، مصرف کننده برای حفظ مقدار مصرف قبلی خود به هزینه تخم مرغ افزوده و آن را از ۲۵/۸ هزار ریال به ۲۷/۵ هزار ریال رسانده یا ۲۰۰۰ ریال افزایش داده است. با این حال، مقدار مصرف او از ۸۱/۵ کیلوگرم در سال ۱۳۶۷ به ۴۴/۱ کیلوگرم در سال ۱۳۶۹ کاهش یافته است.

در تعیین هزینه واقعی صرف شده خانوارهای شهری برای تخم مرغ، می‌توان از شاخص قیمت‌های خرده‌فروشی تخم مرغ در مقایسه با شاخص هزینه خانوارها برای کالای مورد نظر استفاده کرد. این مقایسه نشان می‌دهد که شاخص قیمت خرده‌فروشی تخم مرغ از ۴۸/۵ درصد در سال ۱۳۶۴ به ۳۶۷/۷ درصد در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته، که معادل ۷/۷ برابر افزایش است و شاخص هزینه خانوارها برای تخم مرغ از ۸۴ درصد در سال ۱۳۶۳ به ۳۳۴ درصد در سال ۱۳۷۳ رسیده یا ۴ برابر شده است. اگر هزینه خانوار برای مصرف تخم مرغ در سال ۱۳۶۳ را به میزان ۷/۷ برابر افزایش دهیم تا اثر تورمی آن حذف شود، در حالی که مقدار مصرف به اندازه سال ۱۳۶۳ ثابت بماند، به رقمی معادل ۱۰۲۹۱۰ ریال می‌رسیم، در حالی که هزینه صرف شده برای تخم مرغ در سال ۱۳۷۳ به هزینه واقعی برای تخم مرغ یا در حالت ثابت ماندن مقدار مصرف ۵۲ درصد است. از طرفی، همان گونه که جدول شماره (۵) نشان می‌دهد، مقدار مصرف تخم مرغ در سال ۱۳۶۳ به ۱۳۷۳، ۴۹ درصد است. زیرا، از ۹۲/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۶۳ به ۴۶/۲ کیلوگرم در سال ۱۳۷۳ کاهش یافته است.

جدول شماره (۳) - آمار تولید، واردات و ضریب خودکفایی گوشت مرغ طی سالهای ۷۳ - ۱۳۵۳ (واحد: هزار تن)

سال	تولید	واردات	ضریب خودکفایی
۵۳	۱۱۰	۲/۳	۹۸
۵۴	۱۲۶	۱۷/۴	۸۸
۵۵	۱۶۰	۱۵/۶	۹۱
۵۶	۱۶۳	۷/۴	۹۶
۵۷	۱۶۰	۱۶	۹۱
۵۸	۱۹۵	۱۳/۵	۹۴
۵۹	۲۲۰	۶/۴	۹۳
۶۰	۲۴۵	۶۵/۵	۷۹
۶۱	۲۴۵	۳۹/۲	۸۶
۶۲	۲۴۶	۴۲/۴	۸۵
۶۳	۲۷۰	۲۷/۷	۹۱
۶۴	۲۹۰	۰/۸	۱۰۰
۶۵	۳۴۵	۰	۱۰۰
۶۶	۳۳۰	۰	۱۰۰
۶۷	۳۰۰	۰/۰۰۰۴	۱۰۰
۶۸	۳۳۰	۰/۰۱۷	۱۰۰
۶۹	۳۵۰	۰/۰۰۳	۱۰۰
۷۰	۴۲۰	۰	۱۰۰
۷۱	۵۲۰	۲۸/۷	۹۵
۷۲	۵۶۰	۴۸/۶	۹۲
۷۳	۶۱۳	—	—

بررسی فوق نشان می‌دهد، که طی دوره مورد بررسی، مقدار مصرف تخم مرغ بین ۵۲ - ۴۹ درصد کاهش یافته است و این کاهش، نه تنها از طریق نمونه‌گیری بانک مرکزی در مورد مقدار مصرف تخم مرغ خانوارها نشان داده شده است،

۱. مرکز آمار، سالنامه باررئانی خارجی، سالهای ۷۲ - ۱۳۵۳
 ۲. بر جلال هاشمی، برآورد الخوی عرضه گوشت مرغ و تخم مرغ در ایران، دفتر مطالعات جامع و نظارت، ۱۳۷۳

بلکه از طریق هزینه خانوارها برای مصرف تخم مرغ که توسط مرکز آمار انجام می‌گیرد، در مقایسه با شاخص قیمت‌های خرده‌فروشی بانک مرکزی نیز، کاهش ۵۰ درصدی را نشان می‌دهد.

■ آثار نوسانات قیمتی مرغ و تخم مرغ بر هزینه خانوار

بر اساس جداول ۶ و ۷ قیمت هر کیلو گوشت مرغ، از ۱۹۶۶ ریال در فروردین سال ۱۳۷۱ به ۴۷۷۱ ریال در اسفند سال ۱۳۷۴ افزایش یافته که بیانگر افزایش ۲۴۳ درصد است. در مورد تخم مرغ نیز، از ۸۷۰ ریال برای هر کیلو در فروردین ماه سال ۱۳۷۱ به ۲۶۶۶ ریال در اسفند سال ۱۳۷۴ افزایش یافته، که نشان دهنده افزایش ۳۰۶ درصد در طول ۴ سال مورد نظر می‌باشد. اما سهم این افزایش در سال آخر یا سال ۱۳۷۴، بیشتر از سالهای قبل بوده است. زیرا متوسط قیمت هر کیلو گوشت مرغ در سالهای ۷۳ - ۱۳۷۱ به ترتیب ۲۰۵۱، ۲۲۸۵، ۲۸۱۸ ریال بوده، در حالی که در سال ۱۳۷۴، این رقم به ۴۱۹۳ ریال افزایش یافته است. در مورد تخم مرغ نیز، در سالهای ۷۳ - ۱۳۷۱ متوسط هر کیلو به ترتیب ۱۱۴، ۱۲۸۱ و ۱۵۲۷ ریال بوده، در حالی که در سال ۱۳۷۴ به ۲۲۷۰ ریال افزایش یافته است. این تغییرات نشان می‌دهد، که با گذشت زمان، روند قیمت افزایشی بوده، به خصوص در سال ۱۳۷۴ که با ۶۴ درصد افزایش قیمت گوشت مرغ و ۶۱ درصد افزایش قیمت تخم مرغ، بیشترین سهم را طی ۴ سال مورد بررسی به خود اختصاص داده است.

هر چه قیمت گوشت افزایش یابد (با ثابت ماندن درآمد واقعی) تقاضا برای آن کاهش می‌یابد، که عملاً در سالهای گذشته این امر اتفاق افتاده است. روند افزایشی قیمت و نوسانات قیمتی یا افزایش دائمی و موقتی قیمت در امر تقاضا مؤثر می‌باشند. عوامل خارجی نیز در روند افزایش قیمت دخالت دارند. زیرا، افزایش قیمت نهاده‌ها و قیمت محصولات جانسین و مکمل بر قیمت آنها اثر گذاشته و موجب افزایش آن می‌شود. اما در نوسانات قیمتی بیشتر عوامل درونی موجب این گونه نوسانات می‌شود، زیرا گاهی قیمت گوشت مرغ افزایش می‌یابد، که عرضه آن کم شود و زمانی عرضه کم می‌شود، که تولید کاهش یابد. کاهش تولید نیز، به دلیل کمبود خوراک طیور است

که حدود ۷۲ (۶) درصد هزینه‌های مرغداری را به خود اختصاص داده است. از آنجایی که خوراک طیور اغلب وارداتی است و با کاهش واردات، مرغداریها دچار کمبود علوفه می‌شوند، آثار این کمبود، پس از مدتی به صورت افزایش قیمت مرغ و تخم مرغ پدیدار می‌شود. زیرا، مرغداری برای تأمین علوفه به بازار آزاد مراجعه می‌کند و با افزایش تقاضای علوفه، قیمت آن در بازار افزایش می‌یابد. این افزایش، تا زمان واردات علوفه همچنان ادامه خواهد داشت. دوره‌ای که مرغداریها دچار کمبود علوفه هستند و آن را با قیمت بالاتر از بازار آزاد تأمین می‌کنند یا در صورت امکان از مرحله تولید خارج می‌شوند، عملاً

پس از مدتی به صورت افزایش قیمت مرغ و تخم مرغ آشکار می‌شود و پس از مدتی حذف می‌شود و موجب نوسانات قیمتی مرغ و تخم مرغ می‌گردد. این گونه نوسانات، موجب می‌شوند تا بخشی از درآمد مصرف‌کننده برای خرید گوشت مرغ و تخم مرغ صرف نوسانات قیمتی یا افزایش موقتی قیمت‌ها شود.

برای محاسبه اضافه پرداخت مصرف‌کننده در حالت نوسانات قیمتی می‌توان از مابه‌التفاوت هزینه خرید سالانه مصرف‌کننده و هزینه خرید در حالت بدون نوسانات قیمتی استفاده کرد. به عبارت دیگر، اگر قیمت محصول در زمان شروع دوره نوسان برای کل دوره در نظر گرفته شود،

جدول شماره (۴) - آمار تولید، واردات و ضریب خودکفایی تخم مرغ طی سالهای ۷۳ - ۱۳۵۳ (واحد: هزار تن)

سال	تولید	واردات	ضریب خودکفایی
۵۳	۱۴۴	۱۴	۷۸
۵۴	۱۷۸	۲۰	۹۵
۵۵	۱۹۷	۱۷	۹۲
۵۶	۲۱۵	۲۲	۸۹
۵۷	۲۶۰	۱۸	۹۰
۵۸	۲۶۰	۲۲	۹۲
۵۹	۲۰۰	۲۲	۹۰
۶۰	۳۰	۲۶۸	۸۵
۶۱	۲۲۰	۲۸	۸۹
۶۲	۲۲۰	۲۲۶	۵۲
۶۳	۲۳۰	۳۶	۸۶
۶۴	۲۳۰	۲۱۶	۹۹
۶۵	۲۳۰	۲۴۴	۹۹
۶۶	۲۵۰	۲۸	۹۲
۶۷	۲۵۰	۲۸۲	۱۰۰
۶۸	۲۵۰	۲۸۰	۱۰۰
۶۹	۲۱۵	۲۲۲	۹۰
۷۰	۲۲۰	۲۵۲	۱۰۰
۷۱	۲۶۰	۲۱	۱۰۲
۷۲	۲۵۰	۲۰	۱۰۰
۷۳	۵۱۶	۰	۰

مأخذ:

۱- مرکز کمرک، سالنامه بازرگانی خارجی، سالهای ۷۲ - ۱۳۵۳

۲- میر جلال هاشمی، برآورد الگوی عرضه گوشت مرغ و تخم مرغ در ایران، دفتر مطالعات جامع و

نظارت، ۱۳۷۳

می توان اضافه پرداخت مصرف کننده را به دست آورد. در دوره ۴ ساله ۷۴ - ۱۳۷۱ اضافه پرداخت مصرف کننده که ناشی از نوسانات قیمتی می باشد، برای گوشت مرغ و تخم مرغ ۸۰۴ میلیارد ریال است. اگر چه، نوسانات سالهای آخر دوره مورد بررسی، جای خود را به افزایش قیمت داده، اما با این وجود سهم نوسانات قیمتی در کل هزینه پرداختی بابت خرید گوشت مرغ طی ۴ سال مورد نظر ۴۹۲ میلیارد ریال است که ۹۲ میلیارد ریال یا ۲۰ درصد آن مربوط به سال ۱۳۷۴ یا سالی که کمترین نوسانات قیمتی را داشته ایم و اضافه هزینه پرداختی برای خرید تخم مرغ طی ۴ سال مورد نظر، ۳۱۲ میلیارد ریال می باشد، که سال ۱۳۷۴، ۶۶ میلیارد ریال یا ۲۰ درصد اضافه هزینه پرداخت شده توسط مصرف کنندگان را به خود اختصاص داده است.

به طور کلی، در طول ۴ سال مورد بررسی، نوسانات قیمتی موجب شده تا از ۹۵۷۰ میلیارد ریال هزینه پرداختی مصرف کننده بابت خرید مرغ و تخم مرغ ۸۰۴ میلیارد ریال از درآمد مصرف کننده به واسطه،

تولید کننده و غیره منتقل شود، که سهم سال ۱۳۷۴ از آن ۱۵۸ میلیارد ریال یا ۲۰ درصد است. اگر چه، نوسانات قیمتی برای برخی از محصولات کشاورزی نیز وجود دارد، اما ماهیت آنها با مرغ و تخم مرغ متفاوت است. زیرا، محصولات زراعی فصلی هستند و پس از اتمام فصل محصول دهی، اضافه تولیدات در انبارها یا سردخانه ها نگهداری می شوند. هزینه انبارداری، خرابی محصول در انبار و سودجویی واسطه ها موجب می شود تا به مرور زمان، قیمت محصول افزایش یابد و در اوایل بازدهی محصول در سال بعد به اوج خود برسد. برای این محصولات، می توان از طرح خرید تعادلی استفاده کرد، یعنی دولت، محصول را در فصل محصول دهی خریداری و در زمان افزایش قیمت به فروش برساند، اما در مورد مرغ و تخم مرغ، همان گونه که پیش از این نیز بیان شد، مشکل اصلی کمبود علوفه است.

زیرا همان گونه که پیش از این بیان شده، حدود ۷۲ درصد هزینه مرغداریها مربوط به علوفه است، که توسط شرکت تهیه و توزیع علوفه تأمین

می شود. این شرکت، بیش از ۹۰ درصد علوفه مصرفی مرغداریها دارای موافقت اصولی را تأمین می کند. به همین دلیل، سالانه مبلغی را به صورت ریالی و ارزی از طرف دولت دریافت می نماید، تا پس از خرید علوفه مورد نیاز در داخل و کسری آن از خارج (که سهم بالایی دارد) به مرغداریها بفروشد.

جدول شماره (۸)، مقدار و ارزش خرید داخلی و خارجی را در سال ۱۳۷۴ نشان می دهد. بر اساس این جدول، در سال ۱۳۷۴، ۱۹۱۲ هزار تن انواع علوفه توسط شرکت به فروش رسیده، که از این مقدار، ۲۰۰ هزار تن یا ۱۰ درصد آن از داخل و ۱۷۱۲ هزار تن یا ۹۰ درصد از خارج خریداری شده است. از نظر هزینه نیز، همان طور که جدول شماره (۸) نشان می دهد، در سال ۱۳۷۴، ۷۹۷/۵ میلیون ریال اعتبار در اختیار شرکت تهیه و توزیع علوفه قرار گرفته، که ۵۲/۷ میلیون ریال یا ۶/۵ درصد آن به صورت ریالی و ۷۴۴/۸ میلیارد ریال به صورت ارز ۱۷۵۰ ریالی بوده است.

به دلیل عدم تأمین اعتبار پیش بینی شده و

جدول شماره (۵) - برخی آمارهای مربوط به مرغ و تخم مرغ طی سالهای ۷۳ - ۱۳۶۳

سال	گوشت مرغ				تخم مرغ				
	هزینه خانوار	سهم هزینه خانوارها	شاخص هزینه	شاخص قیمت	مقدار مصرف	هزینه خانوار	سهم هزینه خانوارها	شاخص هزینه	شاخص قیمت
	برای مصرف گوشت مرغ (ریال)	برای مصرف گوشت مرغ (درصد)	برای مصرف گوشت مرغ (درصد)	برای مصرف گوشت مرغ (درصد)	برای مصرف گوشت مرغ (کیلوگرم)	برای مصرف تخم مرغ (ریال)	برای مصرف تخم مرغ (درصد)	برای مصرف تخم مرغ (درصد)	برای مصرف تخم مرغ (درصد)
۶۳	۲۳۵۸۸	۵/۲	۷۴	۴۸/۵	۱۲۶/۸	۱۳۳۶۵	۲/۹	۸۴	۴۸/۵
۶۴	۲۴۹۰۱	۵/۲	۷۸	۵۴/۶	۹۸/۹	۱۱۵۸۹	۲/۴	۷۳	۵۴/۶
۶۵	۴۱۷۳۶	۸	۱۳۳	۸۰/۲	۱۰۲/۱	۱۶۵۷۷	۲/۸	۹۱	۸۰/۲
۶۶	۳۹۲۱۶	۶/۵	۱۳۳	۱۰۱/۶	۹۱/۲	۱۶۲۷۸	۲/۷	۱۰۲	۱۰۱/۶
۶۷	۳۹۷۵۴	۵/۲	۱۲۵	۹۷/۵	۶۶/۶	۲۵۸۲۴	۳/۴	۱۶۲	۹۷/۵
۶۸	۴۰۳۹۵	۴/۶	۱۲۷	۱۱۶/۹	۴۵/۷	۳۷۴۹۲	۲/۲	۱۷۲	۱۱۶/۹
۶۹	۳۱۷۸۱	۴/۵	۱۰۰	۱۰۰	۵۲/۳	۱۵۹۳۳	۲/۳	۱۰۰	۱۰۰
۷۰	۵۴۷۰۷	۶	۱۷۲	۱۸۴/۲	۵۲/۲	۲۵۴۷۳	۲/۸	۱۶۰	۱۸۴/۲
۷۱	۷۹۰۹۱	۷/۱	۲۴۹	۳۰۹	۵۹/۷	۳۷۷۴۷	۳/۴	۲۳۷	۳۰۹
۷۲	۱۰۱۹۰۰	۷/۴	۳۲۰	۳۲۵/۵	۷۰/۷	۴۲۸۵۲	۳/۱	۲۶۹	۳۲۵/۵
۷۳	۱۳۴۸۲۱	۶/۹	۴۲۴	۳۷۶/۷	۶۲/۹	۵۳۲۵۴	۲/۷	۳۳۴	۳۷۶/۷

مأخذ:

۱. بانک مرکزی، اداره آمار، (شاخص قیمت، خرده فروشی)
۲. مقصد، فریا، نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران طی سالهای ۷۲ - ۱۳۶۳، روند، ش ۱۶ و ۱۷ - ۱۳۷۳، ص ۵۰ (مقدار مصرف)
۳. مرکز آمار، هزینه خانوار شهری، مرکز آمار، سالهای مختلف (هزینه خانوار)

تأخیر در پرداخت اعتبارات، شرکت نتوانسته علوفه مورد نیاز مرغدارها را تأمین کند. زیرا، ارز واقعی برای تأمین علوفه بر اساس مبلغ پیش‌بینی شده توسط شرکت مربوطه ۵۶۰ میلیون دلار بوده، در حالی که ۴۲۵ میلیون ریال ارز تخصیص داده شده است. بنابراین، ۱۳۵ میلیون دلار یا ۲۳۶ میلیارد ریال کمبود اعتبار به صورت ارز بوده که به علت عدم تأمین آن، موجب نوسانات قیمتی شده است. از آنجایی که ۷۲ درصد هزینه مرغدارها مربوط به علوفه است، پس مبلغ مذکور به حدود ۷۲ درصد نوسانات قیمتی تأثیر خواهد گذاشت که رقمی معادل ۱۷۰ میلیارد ریال می‌باشد. از طرفی، پیش از این محاسبه شده که اضافه هزینه پرداختی توسط مصرف‌کننده بابت نوسانات قیمتی در سال ۱۳۷۴، ۱۵۸ میلیارد ریال بوده است. تشابه این دو رقم نشان می‌دهد که، اگر اعتبار لازم به شرکت تهیه و توزیع علوفه بر اساس نیاز پیش‌بینی شده پرداخت می‌شد یا ۱۳۵ میلیون دلار بیشتر از ارز تخصیص داده شده در سال ۷۴ پرداخت می‌شد، نوسانات قیمتی در سال مذکور وجود نداشت، زیرا در صورت عدم تأمین علوفه، مرغدارها زمان شروع دوره جدید تولید را تا تحویل علوفه مورد نیاز به تأخیر می‌اندازند یا علوفه مورد نیاز را از بازار آزاد خریداری می‌نمایند، که به علت افزایش تقاضا، قیمت علوفه در بازار آزاد افزایش می‌یابد. نوسانات قیمتی در چهار سال ۷۴ - ۱۳۷۱ نشان می‌دهد. کمبود علوفه موجب می‌شود، تا آثار بعد از ۳ ماه آشکار شود و بین ۵ - ۲ ماه ادامه یابد.

بنابراین، با افزایش اعتبارات شرکت مربوطه در حد نیاز پیش‌بینی شده می‌توان نوسانات قیمتی مرغ و تخم مرغ را حذف کرد اما حذف کامل نوسانات قیمتی به زمان خرید علوفه و تحویل به موقع آن به مرغدارها نیز، ارتباط دارد. از طرفی، اگر شرایطی به وجود آید که کلیه نمایندگان بخشهای مؤثر بر تولید و قیمت مرغ و تخم مرغ از مرحله تولید تا مرحله توزیع در کنار هم باشند و عوامل ایجاد مشکلات احتمالی و اثرات ناشی از آن را در جمعی تحت عنوان اعضای صندوق مرغ و تخم مرغ مطرح کنند و نمایندگان مسؤول بروز چنین مشکلاتی را مورد بازخواست قرار دهند یا در جهت رفع هر چه بیشتر مشکلات با یکدیگر مشورت، سیاست‌گذاری و هماهنگی نمایند، در حذف کامل نوسانات قیمتی و حتی در

کاهش قیمت مرغ و تخم مرغ تأثیر خواهند گذاشت. از طرفی، ایجاد چنین صندوقی قدرت دفاعی مرغدارها را در مقابل سیاستهای کلان جدیدی را انتخاب می‌کند که ممکن است، تأثیر منفی بر مرغدارها داشته باشد، اعضای صندوق می‌توانند پس از مشورت با یکدیگر راههای مقابله با اثرات منفی سیاستهای مذکور را پیدا کنند و به سرعت به بخشهای تحت پوشش خود اعلام نمایند.

صندوق مرغ و تخم مرغ با اعضای متشکل از کلیه نمایندگان بخشهای مختلف (اعم از دولتی، تعاونی یا اتحادیه) می‌باشد که از مرحله تأمین نهاده مرغدارها تا آماده شدن محصولات برای فروش را به عهده دارد و وظیفه آن حل مشکلات مرغدارها و افزایش قدرت دفاعی آنها در مقابل سیاست‌گذاری دولت است. برای آشنایی بیشتر با صندوق مرغ و تخم مرغ، به مشخصات آن می‌پردازیم.

■ مشخصات صندوق مرغ و تخم مرغ

با توجه به اهمیت مرغ و تخم مرغ در تولید و مصرف کشور که پیش از این بیان شد اثرات مثبت ایجاد صندوق مرغ و تخم مرغ، اهداف، وظایف، اعضای صندوق و سرمایه مورد نیاز به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

الف - اهداف

- ۱- تضمین بازار عرضه و حذف واسطه‌ها
- ۲- کاهش قیمت و جلوگیری از نوسانات قیمت مرغ و تخم مرغ به منظور حفظ و افزایش قدرت خرید مصرف‌کنندگان.
- ۳- کنترل تورم و تثبیت قیمت به منظور ثابت نگه داشتن قیمت محصولات جانشین مرغ و تخم مرغ.
- ۴- دستیابی به خودکفایی در زمینه مرغ و تخم مرغ در شرایط فعلی که روند افزایش تقاضا بیشتر از روند افزایش عرضه است.

ب - وظایف

- ۱- تعیین قیمت مرغ و تخم مرغ و ثابت نگه داشتن آن.
- ۲- خرید، فروش، و صادرات مرغ و تخم مرغ و خوراک طیور.
- ۳- تهیه جوجه یک روزه و خوراک طیور با قیمت مناسب.
- ۴- هدایت و ترویج کشتار بهداشتی مرغ در کشتارگاههای سنتی.

ج - اعضاء

از آنجایی که تعیین قیمت به عواملی همچون مواد اولیه و جوجه یک روزه وابسته است و تهیه

جدول شماره (۶) - مشخصات قیمت، هزینه خرید و نوسانات قیمتی گوشت مرغ در

سالهای ۷۴ - ۱۳۷۱

سال	واحد	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴
متوسط قیمت فروردین	ریال	۱۹۶۶	۲۱۲۲	۲۵۱۲	۳۸۰۶
متوسط قیمت اسفند	ریال	۲۱۴۶	۲۵۴۵	۳۵۴۶	۴۷۷۱
متوسط قیمت سال	ریال	۲۰۵۱	۲۲۸۵	۲۸۱۸	۴۱۹۳
تولید سالانه	هزار تن	۵۲۰	۵۶۰	۶۱۳	۶۲۰
هزینه خرید سالانه	میلیارد ریال	۱۰۶۶	۱۲۸۰	۱۷۲۷	۲۶۰۰
هزینه خرید در حالت بدون نوسانات قیمتی	میلیارد ریال	۸۹۴	۱۱۷۸	۱۶۰۱	۲۵۰۸
مابه التفاوت ردیف ۵ و ۶	میلیارد ریال	۱۷۲	۱۰۲	۱۲۶	۹۲
سهم نوسانات قیمتی به کل هزینه خرید	درصد	۱۶	۸	۷	۴

مأخذ:

۱ - معاونت طرح و برنامه‌ریزی، اداره آمار و اطلاعات

۲ - وزارت جهادسازندگی، گزارش عملکرد وزارت جهادسازندگی در برنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی (۷۲ - ۱۳۶۸)، ستاد برنامه دوم، ۱۳۷۳.

۳ - وزارت جهادسازندگی، برنامه پنج ساله دوم وزارت جهادسازندگی، ستاد برنامه دوم، ۱۳۷۲.

این نهاده‌ها جزو وظایف صندوق است، زمانی قیمت تعیین شده پشتوانه دارد که به قیمت نهاده‌ها نیز توجه شود. لذا، حضور تشکلهای مربوط به صنایع خوراک طیور و تولیدکنندگان جوجه یک روزه الزامی است. از طرفی، وجود نماینده کشتارگاههای طیور در بین اعضای صندوق موجب می‌شود تا در مورد بهداشتی شدن کشتارگاههای سنتی نیز سیاست مناسبی اتخاذ شود. در نهایت، وجود یک نماینده از طرف مصرف‌کنندگان به منظور جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت مرغ و تخم مرغ از سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نیز ضروری است. بنابراین، صندوق مرغ و تخم مرغ دارای ۹ عضو خواهد بود که عبارتند از:

- ۱- اتحادیه مرغداران گوشتی
 - ۲- اتحادیه مرغداران تخم‌گذار
 - ۳- شرکت تعاونی مرغ مادر
 - ۴- سندیکای مؤسسات جوجه‌کشی
 - ۵- شرکت تعاونی صنایع خوراک دام و طیور
 - ۶- شرکت تعاونی کشاورزان تولیدکنندگان خوراک دام و طیور
 - ۷- شرکت تعاونی کشتارگاههای صنعتی
 - ۸- سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
 - ۹- نماینده معاونت امور دام وزارت جهاد سازندگی
- د- سرمایه
سرمایه صندوق باید دایمی و حداقل مجموع

اعتبار پرداختی برای خرید علوفه در سال ۱۳۷۴ و کسری پرداختی که موجب نوسانات قیمتی شده، باشد که معادل ۱۰۳۳ میلیارد ریال می‌شود. از این رقم، ۹۵ درصد یا ۹۸۰ میلیون ریال آن به صورت ارز ۵۷۵۰ ریالی که معادل ۵۶۰ میلیون دلار است و بقیه آن به صورت ریالی باشد، که بابت خرید از داخل است.

پی‌نوشت:

- ۱- ن. ترسرسیان، م. رحمانیان، م. آذر، ح. میوریان، ش. خلیلی، جدول ترکیبات مواد غذایی ایران جلد اول مواد غذایی، انستیتو تغذیه و صنایع غذایی ایران، ۱۳۵۸
- ۲- امین پور آزاده، صدیق‌گیتی، اصول علم تغذیه، انتشار، تهران: ۱۳۷۲، ص ۷۰
- ۳- معاونت امور دام.
- ۴- درصد محاسبه شده از تقسیم ارزش تولیدات سال ۱۳۷۳ به سال ۱۳۶۹ ضرب در ۱۰۰ بدست آمده است.
- ۵- وزارت جهاد سازندگی، معاونت امور دام
- ۶- بانک مرکزی، حسابهای ملی ایران (۱۳۶۹-۱۳۵۳)، اداره حسابهای اقتصادی، ۱۳۷۳، ص ۱۷

جدول شماره (۷) - مشخصات قیمت، هزینه خرید و نوسانات قیمتی تخم مرغ در

سالهای ۷۴ - ۱۳۷۱

سال	واحد	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴
متوسط قیمت فروردین	ریال	۸۷۰	۱۰۹۰	۱۱۵۷	۱۸۷۷
متوسط قیمت اسفند	ریال	۱۳۸۴	۱۲۶۰	۱۹۱۰	۲۶۶۶
متوسط قیمت سال	ریال	۱۱۴۰	۱۲۸۱	۱۵۲۷	۲۲۷۰
تولید سالانه	هزار تن	۳۹۰	۴۵۰	۵۱۶	۴۸۰
هزینه خرید سالانه	میلیارد ریال	۴۴۴	۵۷۶	۷۸۸	۱۰۸۹
هزینه خرید در حالت بدون نوسانات قیمتی	میلیارد ریال	۳۴۶	۵۱۲	۷۰۵	۱۰۲۳
مابه‌التفاوت ردیف ۵ و ۶	میلیارد ریال	۹۸	۶۴	۸۳	۶۶
سهم نوسانات قیمتی به کل هزینه خرید	درصد	۲۲	۱۲	۱۱	۶

آخذ

- ۱- معاونت طرح و برنامه‌ریزی، اداره آمار و اطلاعات
- ۲- وزارت جهاد سازندگی، گزارش عملکرد وزارت جهاد سازندگی در برنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی (۱۳۶۸ - ۱۳۷۳) ساد برنامه دوم، ۱۳۷۳
- ۳- وزارت جهاد سازندگی، برنامه پنج ساله دوم وزارت جهاد سازندگی، سند برنامه دوم، ۱۳۷۴

جدول شماره (۸): مقدار و ارزش خرید و فروش علوفه در سال ۱۳۷۴

عنوان	مقدار (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	ارزش (میلیون دلار)	ارزش کل (میلیون دلار)
خرید خارجی	۱۷۱۲	۴۲۵	—	۷۴۴/۸
خرید داخلی	۲۰۰	—	۵۲/۷	۵۲/۷
کل خرید	۱۹۱۲	—	—	۷۹۷/۵

آخذ: نشریات جهاد سازندگی

● بقیه از صفحه ۳۱

Winston. INC New York. (1969).

12- Alfred H. Gorman, teachers and learners, The interactive process of Education. Allyn and Bacon. INC (1974)

13- Robertson Ian, Audio - visual Equipment, Butterworth-Heinemann Ltd, oxford, England (1991)